

Izobraževanje v zavarovanih območjih narave

Naravoslovne ekskurzije v Parku Škocjanske jame

Interpretacija naravne in kulturne dediščine na območju spomenika svetovne dediščine

Samo Šturm, Tomaž Zorman

samo.sturm@psj.gov.si, služba za raziskovanje in razvoj, Park Škocjanske jame,
tomaz.zorman@psj.gov.si, naravovarstvena nadzorna služba, Park Škocjanske jame

Izvelek:

Izobraževanje je ena pomembnejših nalog v parku. Vedno bolj pomembno postaja **izobraževanje mladih ljudi in turistov**, med njihovim obiskom **v zavarovanem območju narave**. Načrtno smo se začeli ukvarjati z mladimi, v obliki naravoslovnih ekskurzij po parku, kjer smo poglobljeno predstavili naravoslovne in naravovarstvene vsebine, ki so med drugim del učnih načrtov v šolah. Pomembna komponenta ekskurzij je **interpretacija naravne in kulturne dediščine**.

Predstavljen je projekt naravoslovnih ekskurzij po učni poti Škocjan in njegova aplikacija v praksi. Podlaga za to je ureditev poti z informativnimi tablami, knjižica-vodnik z vsebinami, delovni listi in postavitve spletne strani.. **Število skupin** na ekskurzijah po parku od leta 2003 do leta 2009 znaša **več kot 350**, kar pomeni skupaj **več kot 9000 obiskovalcev**. Največ skupin je v pomladanskih mesecih, v številu prednjačijo osnovnošolski učenci (54%) sledijo srednješolci (31%).

Ključne besede: organizirano izobraževanje v parku, naravoslovne ekskurzije, zavarovana območja narave, interpretacija dediščine

Sika 1: Kapljica velja za simbol učne poti Škocjan, po kateri potekajo naravoslovne ekskurzije v Parku Škocjanske jame.

1. Uvod

S programom naravoslovnih ekskurzij po parku Škocjanske jame smo pričeli v letu 2003, ko smo postavili krožno pot v osrčju parka, ki nas pelje mimo glavnih, najatraktivnejših naravnih in kulturnih znamenitosti na tem prostoru. Kot simbol poti smo uporabili kapljico (slika 1) in na tej osnovi vse variacije kapljice (slike 2,6,7), s katerimi smo skušali še bolj približati spoznavanje narave učencem, in s tem povzročiti **pozitiven čustven odziv** zlasti pri mlajših učencih. Ob poti nas vseskozi spremljajo različni **kraški pojavi**, najizrazitejši med njimi so Okroglica (brezno, naravni spomenik), Velika in Mala dolina (udorni dolini, naravna spomenika), soteska Reke, ponor Reke in pogled na vhodne dele Škocjanskih jam in okoliške udorne doline. Sprehajamo se po kraškem gozdu, kjer spoznavamo **značilno vegetacijo** Krasa, pomen zavarovanih območji narave, življenje ljudi na Krasu, zavarovane rastlinske in živalske vrste, ter se seznanimo z **življenjem v podzemlju** (slika 4a).

Tekom ekskurzije doživljamo **nepostreden stik z naravo**, in ta ponuja paletu raznovrstnih pozitivnih izkušenj, ki so za učence bolj življenjskega pomena, kot zgolj teorija iz učilnic. Pouk, ki se izvaja v naravi, (bodisi kot naravoslovni dnevi, terenske vaje), je najlepši sestavni del izobraževalnega procesa naravoslovnih predmetov. V stiku z naravo se spontano vzpostavlja ravnovesje med fizičnimi, psihičnimi in voljnimi cilji. Te dejavnosti prinašajo za učence nekaj novega, dinamičnega in izzivalnega.

Slika 3: Dijaki na ekskurziji v Parku Škocjanske jame pred Jakopinovim skednjem, kjer je locirana etnološka zbirka.

- pričeli smo leta 2003
- zajame tako kulturno kot naravno dediščino parka
- celodnevna ekskurzija

2. Metode dela

Strokovna vodenja ekskurzij po parku opravljamo zaposleni v parku. Pri vodenju skupin uporabljamo **interpretacijo naravne in kulturne dediščine**. To je »komunikacijski proces, ki je zastavljen tako, da razkriva pomene in medsebojno povezanost naravne in kulturne dediščine javnosti s pomočjo neposrednega doživljanja in stika s predmeti, kraji in pokrajinami“ (po Interpretation Canada), oz. “ je komunikacijsk sredstvo, s pomočjo katerega posredujemo ideje in občutke, ki pomagajo ljudem bolje razumeti sebe in okolje, ki jih obdaja” (po Interpretation Australia).

Pri tem delu so dobrodošle izkušnje in pedagoški pristop dela. Skupina, ki jo vodimo po parku naj bi bila manjša od trideset učencev, tako da večje skupine razdelimo. Kot didaktične pripomočke pri terenskem delu uporabljamo **delovne liste** (slika 4). Ti so interdisciplinarni, vključujejo 10 vodilnih tem (kar pomeni 10 listov) in zaobjemajo tako spoznavanje Kraškega sveta, rastlinstva in živalstva krasa, zavarovana območja narave in kulturno dediščinino tega območja. Komplet listov je sestavljen iz več sklopov:

- (1) **Iz mape**, ki vsebuje liste in je opremljena z dopadljivo vsebino, ki pritegne obiskovalca v spoznavanje Parka Škocjanske jame z delovnimi listi. Na notranji strani mape smo dodali "osebno izkaznico" Škocjanskih jam, z nekaj osnovnimi podatki o parku in Škocjanskih jamah,
- (2) **Iz posameznih listov** z vodilno temo (*npr. Kras*) in podnaslovom (*npr. Kraški pojavi*) na vrhu lista. Na levi strani lista so predstavljene različne vodilne teme s katerimi se srečujemo. Desna stran lista nakazuje obravnavano vodilno tematiko z zanjo značilno barvo (*npr. modra*) in ilustracijo kapljice na katero se tema nanaša (*npr. kapljica in globus - geografija; glej sliko*). Osrednji del lista je namenjen reševanju: sprašujemo, razlagamo, rišemo in raziskujemo. Na dnu lista pa spoznavamo neznane besede. V ozadju nam odseva značilna slika tematskega podnaslova (slika 4).

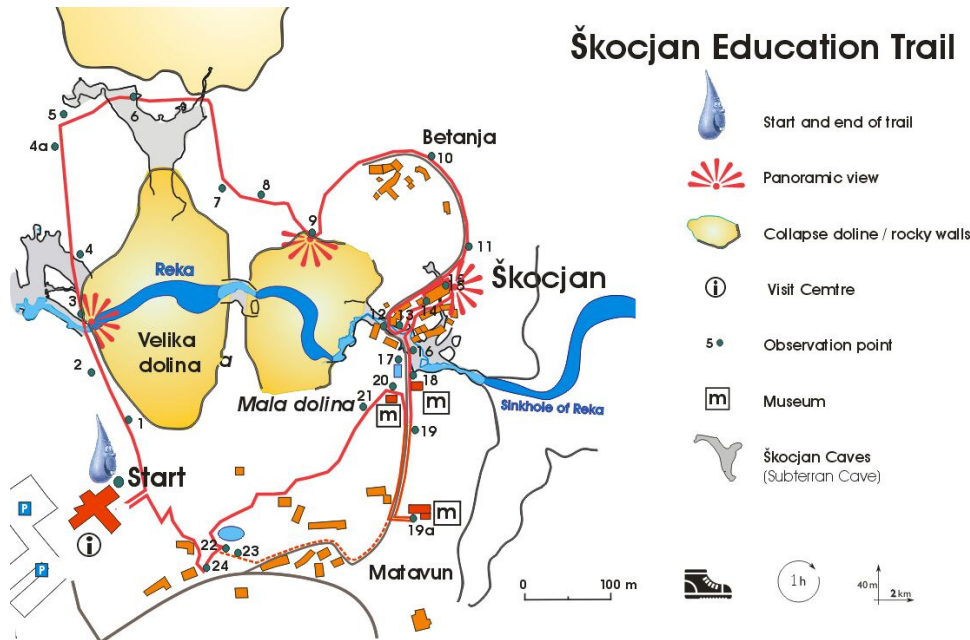
Slika 4: Prikazanih imamo nekaj primerov delavnih listov, ki jih prejmejo učenci ob obisku učne poti - ekskurziji. Desna stran lista ima značilno barvo določene teme (*modra*) in variacijo kapljice ! ki simbolizira določeno področje. Osrednji del lista je namenjen reševanju nalog - sprašujemo, spoznavamo, rišemo, raziskujemo. Na dnu so neznane besede, v ozadju pa odseva slika tematskega podnaslova lista. Listi so obojestranski, pri obisku pa vsak učenec prejme komplet listov v mapi. Delovne liste in knjižico si lahko ogledate/natisnete iz spletnih strani parka.

Za spodbuditev motivacije pri učencih je poleg spodbudnega učnega okolja (narava), poskrbljeno še z delovnimi listi. Delovni listi z nalogami so dobro motivacijsko sredstvo, kar lahko zaključimo po lastnih opažanjih. Učence moramo na nek način zaposliti; s tem jim damo tudi neke vrste odgovornosti, da samostojno sledijo razlagi in izpolnijo zadane naloge.

- interpretacija naravne in kulturne dediščine
- delovni listi
- knjižica Vodnik po učni poti Škocjan
- muzejske zbirke, makete jam
- spletne strani

Kot učbenik, iz katerega so črpane teme in naloge na delovnih listih uporabljamo knjižico »Vodnik po učni poti Škocjan«. Tu so podrobneje predstavljene in razložene teme in naloge, ki jih rešujemo na delovnih listih. Delovni listi in knjižica Vodnik po učni poti Škocjan sta vsem dostopna tudi na internetu v pdf obliki, na straneh parka Škocjanske jame o učni poti Škocjan, (www.park-skocjanske-jame.si/), kjer si ju lahko ogledate/shranite/natisnete. Poleg delovnih listov nam kot pripomoček služijo makete; maketa prereza Škocjanskih jam in maketa osrednjega dela parka, to je Veliko in Malo dolino s ponorom Reke v podzemlje. S tem dosežemo boljšo prostorsko predstavbo in orientacijo v prostoru kjer se nahajamo. Veliko naravnih pojavov, ki jih zaobjamejo naloge na delovnih listih, si nato ogledamo v živo, na terenu, tako da je prisotna povezava med teorijo in pojavom ki ga vidimo v praksi.

Slika 4a: Prikazanih imamo traso učne poti po kateri potekajo ekskurzije.

3. Cilji

Večinoma so cilji obiska naravoslovno naravnani, torej gre za spoznavanje in doživljanje narave, tistih naravnih procesov in dogajanj o katerih so učenci seznanjeni iz literature (teorije) v okviru pouka. S skupinami otrok preživimo od dve do štiri ure skupaj, in v tem času smo mi tisti, ki jim posredujemo in predstavimo tudi vrednote narave (oz. antitezo zgolj antropocentričnemu - izkoriščevalskemu stališču do narave). Vzgoja je definirana kot načrtni poskus vplivanja na razvoj posameznikove osebnosti, in na tem mestu skušamo vzgajati mlade osebnosti v duhu odgovornega ravnanja do okolja, narave (na nek način v duhu okoljske vzgoje).

Pri ekskurzijah se skušamo čimbolj osredotočiti na učence oz. dijake. Naša razlaga je namenjena predvsem njim kot aktivnim udeležencem, pri tem upoštevamo predvsem

- povezanost s naravoslovjem v šoli
- vrednote varstva narave
- doživljanje narave
- samostojnost učencev
- skupinsko delo

spoznavni vidiki in psihološki vidik pouka v naravi, saj je zelo pomembno tudi pozitivno doživljanje tega kar spoznavamo (brez strahu). Pri svojem delu upoštevamo dialoški princip, t.j. dvosmerno komunikacijo med učenci in nami. Zadane naloge oz .probleme skušamo skupno reševati, tako da učenci (kot skupina) večinoma sami pridejo do rešitev - zaključkov zadane problematike, z uporabo že prej naučenih znanj (slika 5).

Samostojnost učencev pa se pokaže pri odprtih vprašanjih, saj ta zahtevajo lastna razmišljanja in zaključke. Ekstenzivnost in intenzivnost obravnavanih tematik prilagodimo razredni stopnji učencev oziroma dijakov in namenu ekskurzije - ali je bodisi geografska, biološka, etc.

Slika 5: Utrinek iz ekskurzije po učni poti Škocjan. Med razlago in reševanjem nalog vlada sproščeno vzdušje s skupinskim delom in čimbolj samostojnim reševanjem problemov, ki jih obravnavamo.

Slika 6: Kapljica ki simbolizira povezanost s podzemnim svetom.

4. Rezultati

Za vodene ekskurzije po parku in po učni poti Škocjan je v letih 2003 do 2009 odločilo več kot 40 domačih in tujih izobraževalnih inštitucij, osnovne šole, gimnazije, srednje šole in fakultete.

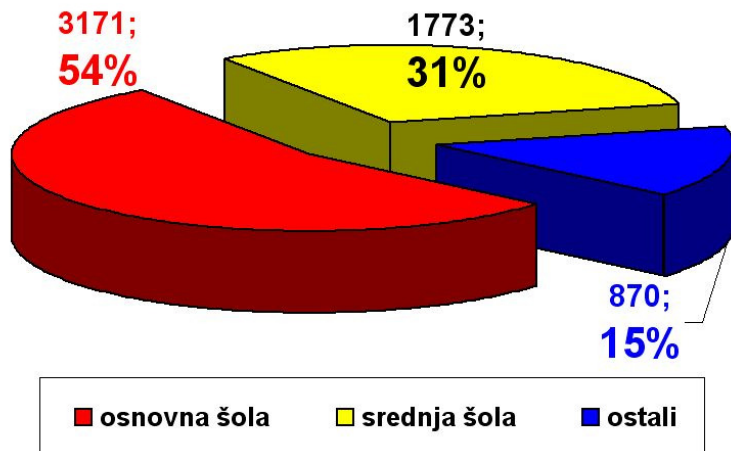
Poleg njih si učno pot ogledajo številne domače in tuje delegacije, ki obišejo park. Pot je narejena tako, da si jo brez težav ogledajo tudi individualni gostje, brez spremstva ali vodenja osebja parka.

Ekskurzije po parku:
- več kot 350 skupin
- več kot 9000 otrok/dijakov
- več kot 40 različnih
izobraževalnih inštitucij iz
Slovenije in tujine

Odkar izvajamo strokovna vodenja naravoslovnih ekskurzij, je učno pot Škocjan obiskalo skupaj več kot **350 skupin**, kar pomeni **več kot 9000** učencev, dijakov, študentov (graf 1). Skupno število obiskovalcev ekskurzij po parku je več kot 9500, (če upoštevamo še 1-2 spremljevalca na šolsko skupino).

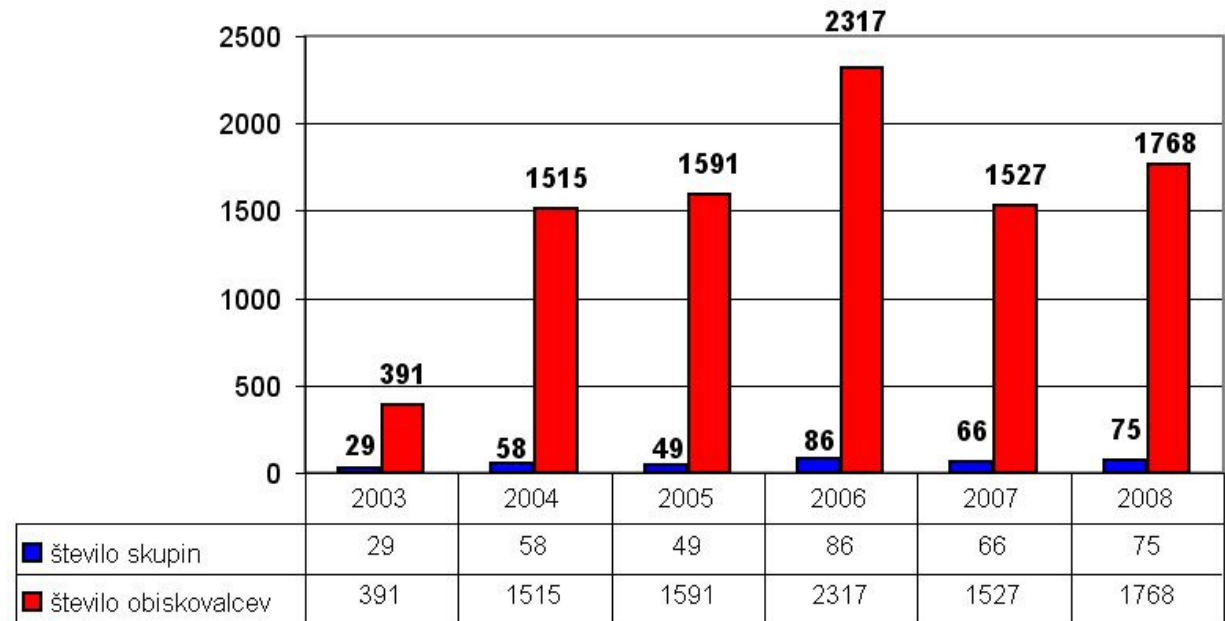
V zadnih letih pomeni to povprečno več kot 1600 učencev letno, in okoli 60 skupin/leto. Največ obiska je v spomladanskih mesecih, aprila, maja in junija, več kot 75 % celoletnega obiska. Od tega največ aprila, maja in junija. Med obiskovalci je bil največji delež osnovnošolcev 54 % sledi delež srednješolcev 31 %, 15 % pa je bodisi študentov oziroma drugih gostov (graf 1).

Število in delež obiskovalcev ekskurzij po učni poti v Parku Škocjanske jame v letih 2003 do 2006

Graf 3: Delež obiskovalcev na ekskurzijah po učni poti Škocjan v letih od 2003 do 2006. Prevladujejo osnovnošolci, ki prihajajo večinoma iz primorske regije.

Število skupin in število obiskovalcev na ekskurzijah po parku in na učni poti Škocjan v letih 2003 - 2008

■ število skupin ■ število obiskovalcev

5. Zaključek

Izobraževanje obiskovalcev zavarovanih območji narave je nedvomno eden od smotrov upravljanja tovrstnih območji. Spoznavanje in učenje o zgradbi, kompleksnosti, biodiverziteti, ranljivosti jam in podzemnega sveta, ter širše kraškega sveta, so osnova za zavest o ohranjanju le tega. Vedno bolj pomembno postaja izobraževanje mladih ljudi in turistov, med njihovim obiskom v zavarovanem območju narave.

Na tem mestu jim lahko posredujemo informacije o jamah, podzemnem okolju, ranljivosti in varovanju takega okolja, itd. V letih odkar deluje projekt učne poti Škocjan, ki je prvenstveno izobraževalno naravnano, kar je med drugim eden od primarnih smotrov delovanja Javnega zavoda Park Škocjanske jame, smo več kot 9000 mladim iz Slovenije in tujine predstavili lepote in edinstvenost tega prostora.

UNESCO-va definicija **okoljske vzgoje** se glasi: »to je trajen proces ki pri posameznikih in širši skupnosti doseže bolj celovito zavedanje svojega okolja in pridobivanje določenih znanj, vrednot, razumevanja, izkušenj in odločnosti, ki jim omogoča individualno ali kolektivno reševanje okoljskih problemov.« S projektom naravoslovnih ekskurzij po parku, ki je med drugim tudi objekt svetovne dediščine pri UNESCO, hočemo prispevati k procesu okoljske vzgoje mladih, ki nas obiščejo.

Za doseganje vseh teh ciljev pri delu z mladimi uporabljamo **interpretacijo naravne in kulturne dediščine**. Eden od pomembnih ciljev je tudi proces teaching&learning, ki razvija dinamične kvalitete pri dijakih (npr. voljo da postanejo aktivni v svojem okolju, sprejemanje odgovornosti za svoja dejanja). Za spodbujanje zavedanja okolja pri mladih skušamo uporabljati pristop »ljubezni do narave«, čustvenega odziva ki temelji na naravnih lepotah, kar nam je v veliki meri olajšano zavljo izjemnih naravnih lepot kraja v katerem program izvajamo. Smatramo, da na mladih svet stoji in prav ti mladi ljudje bodo lahko v prihodnje naši **ambasadorji vrednot varstva narave**, vrednot ohranjanja narave in okolja, in moč tega dejstva, njegova vzgojna komponenta je neprecenljiva. V prihodnje bomo skušali vsaj tako uspešno nadaljevati delo z mladimi v okviru naravoslovnih ekskurzij po parku Škocjanske jame. Delo z mladimi na terenu zahteva strokovne sodelavce s specifičnimi znanji in z občutkom za otroško dovzetnost za varovanje narave in spoznavanja naravnih pojavov. Zato je za uspešno izvedbo projekta naravoslovnih ekskurzij nujno potreben strokovni kader, ki posveča tej dejavnosti celotno mero pozornosti.

S **prevodi delovnih listov** bi lahko поблиže predstavili Kras, specifične naravne pojave na tem območju in problematiko varstva naravne dediščine tudi množici tujih dijakov in študentov, ter na tako še dodatno prispevali k dvigu naravovarstvenih vrednot in osveščanju javnosti. V parku Škocjanske jame sčasoma nastaja »naravoslovna učilnica na terenu« dostopna, odprta in predstavljena širokemu krogu obiskovalcev, tega edinstvenega UNESCO-vega spomenika.

- mladi so lahko ambasadorji vrednot varovanja okolja

- v prihodnje bi lahko park služil kot »naravoslovna učilnica na terenu«

- ponuditi program tudi tujim šolam, v bližini kot ciljno točko ekskurzij

Slika 7: Kapljica, ki simbolizira povezanost z naravo

6. Viri in literatura

- IUCN Commision on education and communication 1992, Education for sustainable tourism, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, odd. Za Gozdarstvo
- Kranjčan, 2005: Doživljajska pedagogika kot interdisciplinarno metodično stičišče, Drugi strokovni posvet Didaktika v šoli v naravi, Zbornik prispevkov, Tolmin
- <http://www.interpretationaustralia.asn.au>
- Peric, Zorman, Šturm, 2005: Spoznavajamo Park z *DELOVNIMI LISTI*, izdal Park Škocjanske jame
- Zorman et al. 2003: Vodnik po učni poti Škocjan, izdal Park Škocjanske jame
- Šturm, 2003: www.park-skocjanske-jame.si/indexU.htm - spletne strani o učni poti Škocjan
- Šturm, Zorman, 2005: Spoznavajmo park z delovnimi listi, revija Kras št 72.
- Šturm, Zorman, 2006, Naravoslovne ekskurzije v parku Škocjanske jame, revija Kras, št. 76, str. 56-58
- Šturm, 2005: Poročilo o vodenju po učni poti Škocjan 2003 do 2007, interno gradivo, parka Škocjanske jame
- Šturm, 2005: Motivacija in učno okolje, primer učenja v naravi, seminarska naloga, interno gradivo, parka Škocjanske jame
- Zorman et al, 2002, Prijava čezmejnega projekta PHARE CBC Slovenija - Italija: Ureditev, predstavitev in oprema naravoslovne učne poti v zavarovanem območju svetovne naravne dediščine pri UNESCO, Park Škocjanske jame, Slovenija, interno gradivo

Slika 9: Dijaki med delom, v vasici Škocjan, med ekskurzijo v Parku Škocjanske jame.